

УДК 336.77:631.115

Л. М. Худолій,

д. е. н., професор, завідувач кафедри податкової та страхової справи,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

І. А. Годованець,

магістр з фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Досліджено основні проблеми кредитування малих підприємств аграрної сфери, проаналізовано особливості банківського обслуговування агроформувань, запропоновано заходи щодо удосконалення банківського кредитування малого бізнесу в аграрній сфері України.

The basic problem of crediting small agricultural enterprises investigated, analyzed features of banking agroformations, proposed measures to improve bank lending of small businesses in the agricultural sector of Ukraine.

Ключові слова: сільське господарство, банківське кредитування, аграрна сфера, мале підприємство, суб'єкт малого підприємництва.

Key words: agriculture, bank lending, agrarian sector, small enterprise, small businesses.

ВСТУП

Кредитування банками сільського господарства є специфічним видом активних операцій у зв'язку із особливостями самого вітчизняного агробізнесу. Фактори, що впливають на ризиковість сільського господарства — це фактори, що залежать від специфіки діяльності позичальника і особливостей ведення бізнесу в окремих галузях сільського господарства. Для підприємств, що спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва, кредитні ризики можуть відрізнятися від ризиків, що притаманні підприємствам, спеціалізованих на тваринництві.

Кредитування банками сільського господарства має певні атрибути, визначені специфікою аграрного бізнесу. Кредитна політика банків, які займаються кредитуванням сільськогосподарських підприємств, повинна мати й певні відмінності, що враховують особливість сільськогосподарських позичальників, галузеву специфіку агропромислового комплексу країни та ринку продовольства.

До основних специфічних відмінностей кредитування сільськогосподарських позичальників слід віднести: підвищену ризиковість кредитного портфеля, пов'язану з вразливістю сільськогосподарського виробника і залежністю платоспромож-

ності позичальника від погодних умов та державної політики регулювання аграрного ринку; циклічність потреб у отриманні кредитів, зумовлену сезонністю виробництва і реалізації продукції [2].

У той же час необхідно зазначити, що суттєвими чинниками, що визначають особливості кредитної політики банків при кредитуванні сільськогосподарських підприємств, які стримують активне зростання обсягів кредитування агропромислового комплексу України, є такі:

— необхідність виконання відносно жорстких вимог Національного банку щодо створення страхових резервів на покриття можливих втрат від проведення кредитних операцій;

— низький рівень капіталізації банківської системи;

— недостатня кількість банківських ресурсів для середньо і довгострокового кредитування інвестиційних проектів, що стримує технічне переоснащення позичальників та розвиток тваринництва;

— недостатній розвиток страхового ринку, що не може покрити всі ризики щодо ризикованого виду бізнесу — сільськогосподарського виробництва;

— відсутність ліквідної застави у більшості сільськогосподарських підприємств;

— операційні ризики, пов'язані з відсутністю досвіду у персоналу банків по співпраці з аграрним сектором та ін.

Питанням банківського кредитування підприємств аграрної сфери присвятили свої наукові праці багато вітчизняних вчених, зокрема: В.М. Алексійчук, О.М. Бородіна, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, С.І. Кручок, О.О. Олійник, Д.В. Положенко, П.Т. Саблук, А.В. Сомик, П.А. Стецюк та ін. Віддаючи належне працям цих авторів, слід зазначити, що проблема банківського кредитування підприємств аграрної сфери потребує подальшого дослідження і вирішення, особливо що стосується кредитування суб'єктів малого підприємництва.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — визначити основні вимоги банківських інститутів щодо суб'єктів малого підприємництва в агросфері України, які дозволили б підвищити рівень банківського кредитування аграрного сектора та тим самим покращити фінансовий стан цих суб'єктів господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Обмеженість фінансових ресурсів внаслідок відсутності необхідних обсягів власних фінансових ресурсів та труднощів доступу до джерел позичкових та залучених коштів фінансування є найгострішою проблемою для малих підприємств України. Види фінансування, які різною мірою можуть бути доступними малому бізнесу — це кредити банків (вітчизняних, міжнародних) на загальних чи пільгових умовах, цільове фінансування і субсидування із фондів та за рахунок бюджетного фінансування, цільове надання гарантій, страхування, лізинг, франчайзинг. Найбільш реальними і відчутними за обсягами джерелами фінансування малих підприємств в Україні є все ж кредити вітчизняних і міжнародних банків [6].

Проте банки ставлять завищені вимоги до підприємств аграрного сектора, зважаючи на підвищену ризиковість даного виду кредитування і далеко не кожне підприємство може такі вимоги виконати.

Працюючи на землі, необхідно передбачити як насущні потреби, так і важливі в довгостроковій перспективі. Саме тому необхідний банк, який є фахівцем у сфері сільського господарства і може надати комплексну підтримку на кожному етапі. З огляду на це, аналіз проведено на прикладі "Індекс Банку", що входить до групи CREDIT AGRICOLE та вважається банком, який найбільш враховує специфіку кредитування аграрних підприємств.

Найчастіше банки кредитують суб'єкти малого підприємництва аграрної сфери на: поповнення оборотних коштів та на купівлю техніки та устаткування.

Кредит на поповнення обігових коштів надається у вигляді відновлюваної або невідновлюваної кредитної лінії, а система погашення адаптована до потреб сільського господарства. Кредитна лінія може бути відкрита у гривні, а також доларах США та євро за умови наявності у підприємства валютної виручки. Кредитування відбувається на строк до 12 місяців у рамках 3-річного договору. Відсоткова ставка коливається в залежності від фінансового стану підприємства, проте нижня межа складає 18,0%; 12,5; 11,5% у гривні, доларах США та євро відповідно. При видачі кредиту стягується разова комісія у розмірі 1 % від суми кредиту. Графік погашення пристосований до виручки від урожаю. Відкриття кредитної лінії вимагає забезпечення кредиту сільськогосподарською технікою та обладнанням, легковим і вантажним автотранспортом, нерухомістю, власними активами позичальника; у якості додаткової застави може виступати — велика рогата худоба, зерно, урожай майбутнього періоду. Відкриття кредитної лінії вимагає обов'язкового страхування застави. Видача кредиту здійснюється через перерахування коштів на рахунок відкритий у даному банку.

Кредит на купівлю техніки та устаткування дає можливість придбати в кредит сучасну сільськогосподарську техніку, що потрібно для розширення господарства та збільшення обсягів виробництва. Гнучкий графік погашення, знижений початковий внесок і можливість отримати кредит на пільгових умовах, купуючи техніку у партнерів банку, роблять цей кредит максимально доступним [3].

Кредит надається на строк до 36 місяців, а за умови купівлі техніки у партнерів — до 60 місяців. Кредит може надаватись у гривні, а також доларах США та євро за умови наявності у підприємства валютної виручки. Початковий внесок складає 30% від вартості техніки чи устаткування, а за умови купівлі техніки у партнерів знижений до 25%. Відсоткова ставка коливається в залежності від фінансового стану підприємства, проте нижня межа складає 18,0%; 12,5; 11,5% у гривні, доларах США та євро відповідно. При видачі кредиту стягується разова комісія у розмірі 1 % від суми кредиту. Графік погашення пристосований до виручки від урожаю. При наданні кредиту забезпеченням виступає техніка чи устаткування, що купується в кредит. Забезпечення повинне бути в обов'язковому порядку застраховане в одній із страхових компаній.

Загальними вимогами до позичальників виступають:

- 1) сільськогосподарські підприємства, які є юридичними особами з терміном роботи не менше 24 місяців;
- 2) вид діяльності:
 - вирощування зернових і олійних культур;

— виробництво молока;
— виробництво м'яса;
— вирощування інших с / г культур (за умов наявності контрактів на збут з відомою західною компанією);

3) стабільний фінансовий стан і кредитоспроможність;

4) відкриття поточного рахунку та переведення оборотів пропорційно кредитної заборгованості.

Що ж ми маємо з іншого боку? З позиції аграрного підприємства? Середньостатистичний суб'єкт малого підприємництва в аграрній сфері України:

— якщо підприємство новостворене і перебуває на етапі, коли найбільше потребує додаткового фінансування — претендувати на банківський кредит воно не може;

— більшість малих підприємств не мають стабільного фінансового стану, виходячи із специфіки сільського господарства і неможливості передбачити майбутні результати;

— значна маса суб'єктів малого підприємництва не мають коштів для купівлі нової дорогої сільськогосподарської техніки і устаткування, яке пропонується банком;

— більше того, у них нема потреби у такій техніці — більшість підприємств мають 100—400 гектарів землі, для яких не потрібна техніка, що обробляє тисячі гектарів; такі підприємства купують техніку і устаткування, яке уже було у використанні, що вигідніше і економічніше;

— навіть якщо підприємство і бере таку техніку в кредит, то існує ймовірність того, що у нього не буде коштів, щоб заплатити 30% початкового внеску;

— 18% річних по кредиту значно більше порівняно з Європою. В Італії практикується надання пільгових довгострокових позик для суб'єктів малого підприємництва під 3—5 % річних за ринкової процентної ставки близько 15 % [5];

— велика частка малих підприємств аграрної сфери не мають достатньо активів, що могли б виступити у формі забезпечення кредиту.

ВИСНОВКИ

Отже, підводячи підсумок наведеному вище, можна сказати, що схеми банківського кредитування малого та середнього підприємництва аграрної сфери спонукають до пошуку якісно нових підходів та механізмів їх кредитування. Заходами на шляху до поліпшення ситуації у даному питанні повинні стати, в першу чергу:

— здешевлення банківських кредитів, за рахунок розвитку конкурентного середовища в інфраструктурі кредитування [4];

— зниження вимог банківських установ до підприємств для отримання кредиту;

— створення сприятливих умов для розвитку

мікрокредитування, лізингу, факторингу, форфейтингу, у тому числі за рахунок спрощення порядку їх надання, зменшення відсоткових ставок, збільшення строків користування;

— підвищення правової захищеності фінансово-кредитних установ і організацій та створення інституційної мотивації для залучення комерційних банків до кредитування малого і середнього бізнесу;

— стимулювання банків до розширення мікрокредитування з боку держави і вдосконалення законодавчого забезпечення їх діяльності, адже на даному етапі банки здебільшого не довіряють суб'єктам малого бізнесу і не хочуть брати на себе ризики, пов'язані з їх кредитуванням;

— удосконалення нормативно-правового регулювання процедур кредитування банківськими фінансовими установами;

— вивчення і запозичення кращого світового досвіду у сфері кредитування суб'єктів малого підприємництва;

— навчання керівників підприємств і спеціалістів із фінансів щодо бізнес-планування своєї діяльності — у всіх випадках, коли необхідно отримати додаткові фінансові ресурси, виникає потреба у розробці бізнес-плану [1]; більшість керівників не мають спеціальної освіти.

Вирішення проблем, пов'язаних із удосконаленням системи банківського кредитування малого підприємництва аграрної сфери, на нашу думку, сприятиме стимулюванню розвитку цього виду діяльності.

Література:

1. Дем'яненко М.Я. Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / М.Я. Дем'яненко. — Київ: Знання-Прес, 2005. — С. 104.

2. Дем'яненко М.Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань / М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк. — Київ: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008. — С. 63.

3. Кредитування сільськогосподарського виробництва [електронний ресурс] // Індекс Банк. — Режим доступу: http://credit-agricole.com.ua/rus/for-smallbusiness/loans/agriculture_credit/

4. Малік М.Й. Кредитне обслуговування сільськогосподарських кооперативів / М.Й. Малік, А.С. Кудінов. — Київ: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008. — С. 126.

5. Стратегія розвитку малих і середніх банків у контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів // Вісник НБУ. — 2005. № 1. — С. 50.

6. Худолій Л.М. Поліпшення фінансування малих підприємств аграрної сфери України. — / Л.М. Худолій, І.Л. Годованець [електронний ресурс] // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=514/

Стаття надійшла до редакції 25.05.2011 р.